

Umsögn

frá minni hluta umhverfisnefndar.

Í frumvarpinu er kveðið á um heimild iðnaðarráðherra til samningsgerðar um álver í Helguvík. Minni hlutinn fellst ekki á álit meiri hluta umhverfisnefndar um málið. Í umsögn hans segir m.a. „Þrátt fyrir niðurstöðu Skipulagsstofnunar verður af álverinu loftmengun af brennisteinstvíoxíði, flúoríði, PAH og svifryki. Niðurstaða líkanreikninga er þó að styrkur efnanna í andrúmslofti vegna útblásturs frá álverinu verði innan umhverfismarkna og viðmiðana sem sett hafa verið á Íslandi og í Evrópusambandinu. Þó megi gera ráð fyrir breytingum á gróðri og undirstrikar Skipulagsstofnun í matsskýrslu sinni mikilvægi vöktunar með tilliti til áhrifa á gróður og dýralíf. Tekur meiri hlutinn undir þessi viðhorf og áréttar mikilvægi umhverfisvöktunar. Nánar er kveðið á um skyldur rekstaraðila til umhverfisvöktunar í 5. kafla starfsleyfis sem Umhverfisstofnun hefur gefið út.“

Enn fremur segir: „Í frumvarpinu er gert ráð fyrir samningi um álver sem anni framleiðslu á allt að 360 þúsund tonnnum á ári en einungis hefur verið úthlutað losunarheimildum fyrir allt að 150 þúsund tonnnum á ári. Þá er starfsleyfi Umhverfisstofnunar vegna álversins gefið út vegna rekstur álvers í Helguvík með allt að 250 þúsund tonna ársframleiðslugetu á áli og er gildistími þess til ársloka 2024. Bæði losunarheimildir og starfsleyfi gera því ráð fyrir minni ársframleiðslu en áætlaðri framleiðslugetu álversins samkvæmt þeim samningi sem í frumvarpinu er lagt til að heimilað verði að gera. Umhverfismat Skipulagsstofnunar byggist jafnframt á álveri með sömu framleiðslugetu og getið er í starfsleyfi, þ.e. 110 þúsund tonnnum minni en framleiðslugetu samkvæmt samningi. Vekur meiri hlutinn athygli á þessu misræmi.“

Minni hlutinn vekur athygli á því að tengdar framkvæmdir hafa ekki verið metnar umhverfismati. Arðsemisútreikningar og áætluð þjóðhagsleg áhrif byggjast enn fremur á allt öðrum forsendum. Arðsemisútreikningar og spár um þjóðhagsleg áhrif framkvæmdir, þar á meðal um fjölda nýrra starfa, byggja á forsendum sem ekki fást staðist, samanber framanritað. Þá liggur orkuverð ekki fyrir né heldur niðurstaða Eftirlitsstofnunar EFTA um þann ríkisstyrk sem felst í samningnum. Í frumvarpinu er gert ráð fyrir verulegum undanþágum frá lögum fyrir Century Aluminum Company, sérstaklega hvað skattlagningu varðar. Dregur minni hlutinn stórlega í efa að slíkir samningar samrýmist jafnræðisreglu stjórnarskrárinnar gagnvart öðrum atvinnurekstri í landinu, svo sem landbúnaði og sjávarútvegi. Er til að mynda ljóst að garðyrkjubændur sitja ekki við sama borð þótt þeir séu stórnotendur orku og stundi vistvæna starfsemi. Enn fremur má ljóst vera að afar lágt orkuverð til mengandi stóriðju hefur leitt og mun leiða til verulega herra orkuverðs til annarra raforkunotenda. Mismunar það jafnframt rekstri út frá samkeppnissjónarmiðum. Sérstaklega er þetta ámælisvert gagnvart garðyrkjubændum sem hafa nýlega mátt þola skerðingu á umsömdum niðurgreiðslum ríkisins á raforkuverði. Það blasir jafnframt við að hér er verið að ráðstafa mikilli orku til álvers, sem eins og að framan segir mun menga mjög verulega, raforku sem ella væri unnt að nýta til orkusparnaðar í sjávarútvegi, landbúnaði og iðnaði og til framleiðslu umhverfisvænna orkugjafa eins og vetnis. Okkur ber samkvæmt alþjóðasamningum að stuðla að þróun í átt til orkusparnaðar og nýtingar vistvænna orkugjafa á Íslandi. Helguvíkursamningurinn kemur í veg fyrir að unnt sé að vinna að þeim markmiðum og álverið í Helguvík mun valda verulegri losun gróðurhúsalofttegunda sem nemur 13% af heildarlosun Íslendinga á viðmiðunarári Kyoto-bókunarinnar, 1990. Minni hlutinn telur vandséð hvernig Ísland getur uppfyllt alþjóðlegar samningsskuldbindingar og þann staðfasta vilja alþjóðasamfélagsins að minnka losun gróðurhúsalofttegunda um a.m.k. 50% fyrir árið 2050. Með Helguvíkursamningnum er þessum markmiðum kollvarpað að mati minni hlutans.

Um frekari rök fyrir álitinu minni hlutans er vísað til meðfylgjandi kafla úr stefnuskjali Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs, ritinu Græn framtíð, þ.e. kafla sem bera heitin Orkustefna og orkunýting, Loftslagsmál, Mengun og Sjálfbær neysla og framleiðsla. Enn fremur er vísað til meðfylgjandi kafla úr nýlegu skjali um áherslur og tillögur Vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs í sjávarútvegsmálum.

Með hliðsjón af framansögðu leggst minni hlutinn gegn því að frumvarpið verði samþykkt og krefst þess að iðnaðarnefndin fari vandlega í saumana á því misræmi sem lýst er í umsögn þessari, samanber einnig umsögn meiri hluta umhverfisnefndar. Jafnframt krefst minni hlutinn þess að iðnaðarnefnd fái upplýsingar um raforkuverð til álversins, nýja arðsemisútreikninga og upplýsingar um þjóðhagsleg áhrif, þar á meðal áhrif á raforkuverð til annarra orkukaupenda.

Alþingi, 31. mars 2009.
Atli Gíslason.

Fylgiskjal I

Valdir kaflar úr Græn framtíð, rit vinstri hreyfingarinnar – græns framboðs um sjálfbæra þróun:

Orkustefna og orkunýting, bls. 5 – 6

Loftslagsmál, bls. 9-10

Mengun bls. 35-37

Sjálfbær neysla og framleiðsla, bls 43 - 44

Sjá <http://www.vg.is/stefna/greanframtid/>

Orkustefna og orkunýting

Vinstrihreyfingin – grænt framboð aðhyllist sjálfbæra orkustefnu með það að markmiði að orka frá endurnýjanlegum orkugjöfum leysi innflutta orku af hólmi stig af stigi jafnhliða því sem gætt sé varúðar- og verndarsjónarmiða. Markvisst verði dregið úr orkusóun og gerðar áætlanir um umtalsverðan samdrátt í losun gróðurhúsalofttegunda. Stóriðja og stórvirkjanir í þágu mengandi iðnaðar samrýmast ekki sjálfbærri orkustefnu.

Við ákvarðanir um nýtingu vatnsafis og jarðvarma til orkuframleiðslu ber að taka ríkulegt tillit til náttúruverndar. Þar skiptir verndun hálendisins mestu máli en hún verður best tryggð með heildstæðu skipulagi þar sem áhersla er lögð á stofnun stórra þjóðgarða og friðlanda. Ljúka þarf gerð náttúruverndaráætlunar skv. lögum um náttúruvernd nr. 44/1999 og leggja hana til grundvallar endanlegri rammaáætlun um nýtingu vatnsafis og jarðvarma. Ekki verði heimilið frekari nýting orkuauðlinda þjóðarinnar fyrr en báðar þessar áætlanir eru fullgerðar og samþykktar á Alþingi.

LANGTÍMAMARKMIÐ

- Að fullnægja þörfum þjóðarinnar fyrir orku með sjálfbærum orkugjöfum þannig að náttúra og umhverfi bíði ekki óafturkræfan skaða.
- Að komið verði í veg fyrir orkusóun og unnið að orkusparnaði á öllum sviðum.
- Að við verðlagningu raforku verði tekið tillit til allra kostnaðarþátta, þ.m.t. vegna þeirrar náttúru sem raskast við orkuöflunina.
- Að raforkuverði til almennings og innlendra atvinnuvega verði stillt í hóf og verðlagning gagnsæ.
- Að við endurskoðun orkusölusamninga til stóriðjufyrirtækja verði að lágmarki miðað við markaðsverð raforku í okkar heimshluta til sambærilegrar starfsemi að viðbættum fórnarkostnaði vegna röskunar á náttúrunni.
- Að Ísland verði til fyrirmyndar á alþjóðavettvangi við að vernda loftgæði og draga úr mengun andrúmslofts af völdum orkunotkunar á öllum sviðum.

MARKMIÐ NÆSTU 5 ÁRA

- Að móta sjálfbæra orkustefnu með sýn til framtíðar.
- Að útfæra áætlanir um nýtingu nýrra orkugjafa og/eða orkubera sem leysi innfiutt jarðefnaeldsneyti af hólmi.
- Að samin verði áætlun um orkusparnað og hleypt af stokkunum opinberu orkusparnaðarátaki.
- Að gera sérstaka athugun á íslensku vatnsafli og jarðvarma með tilliti til sjálfbærni.
- Að ljúka við mat á þeim innlendu orkulindum sem til greina kemur að nýta til orkuframleiðslu í fyrirsjáanlegri framtíð og vinna nýtingaráætlun á grunni þess og samþykkrar náttúruverndaráætlunar.
- Að ekki verði á þessu 5 ára tímabili ráðist í frekari virkjanaframkvæmdir fyrir orkufrekan iðnað.

LEIÐIR

Lokið verði gerð rammaáætlunar um nýtingu vatnsafis og jarðvarma. Hún verði unnin á grundvelli endurnýjaðrar náttúruverndaráætlunar skv. náttúruverndarlögum nr. 44/1999, og með meginreglur umhverfisréttar að leiðarljósi.

Möguleikar sem felast í notkun sólarorku, vindorku og sjávarfallaorku sem orkugjafa á Íslandi verði metnir. Mat verði lagt á möguleika mismunandi orkubera, s.s. rafeindir og vetni, í sjálfbæru samfélagi framtíðarinnar.

Gerð verði áætlun um orkusparnað, jafnt fyrir atvinnufyrirtæki og heimili. Sérstaklega verði hugað að orkusparandi aðgerðum í samgöngum og fiskveiðum. Fræðslu um orkusparnað og orkunýtingu verði komið á framfæri við almenning gegnum skólakerfið og í samstarfi við frjáls

félagasamtök og fjölmíðla.

Við verðlagningu raforku verði helmillum og innlendum atvinnufyrirtækjum tryggt sanngjarnt orkuverð og það markmið sett ofar hagnaðarkröfu orkufyrirtækja. Elgi að síður verði fullt tillit tekið til allra kostnaðarpáttá, þar með talið fórnarkostnaðar vegna glataðra náttúruverðmæta og annars umhverfiskostnaðar.

Við gerð orkunýtingaráætla verði hugað sérstaklega að hagrænu gildi náttúruverndar ekki síður en nýtingar og verði það vegið inn í allar áætlanir.

Niðurstöður framangreindra áætla verði nýttar sem undirstaða frekari stefnumörkunar á pólitískum vettvangi og hafðar að leiðarljósi við setningu nýrra laga og reglna.

Loftslagsmál

Vinstrihreyfingin – grænt framboð leggur áherslu á að Íslendingar axli ábyrgð í loftslagsmálum. Kynna þarf fyrir landsmönnum yfirvofandi loftslagsbreytingar af mannavöldum og líklegar afleiðingar þeirra um leið og lögð er áhersla á leiðir til að bregðast við þeim. Mikilvægt er að litið sé bæði til áhrifa loftslagsbreytinga á alþjóðlega vísu og þeirra áhrifa sem þær kunna að hafa hérlendis. Íslensk náttúra með sínum norðlægu tegundum er viðkvæm fyrir loftslagsbreytingum og landnámi framandi tegunda. Sérstaða Íslands hvað varðar líffræðilegan fjölbreytileika er því í hættu vegna loftslagsbreytinga. Stefnt skal að því að Ísland verði til fyrirmyndar í loftslagsmálum í framtíðinni bæði á sviði rannsókna og lausna og taki virkan þátt í alþjóðasamstarfi um loftslagsvernd.

LANGTÍMAMARKMIÐ

- Að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda fyrir miðja 21. öld um a.m.k. 60% að lágmarki miðað við árið 1990.
- Að setja bindandi losunarmörk og útfæra reglur um losunarheimildir.
- Að Ísland verði ábyrgur aðili að alþjóðasamstarfi til verndar loftslagi jarðarinnar og gegni forystuhlutverki í þessum málaflökki á alþjóðavettvangi.

MARKMIÐ NÆSTU 5 ÁRA

- Að sett verði á fót Loftslagsráð 2 sem fallin verði afmörkuð verkefni á sviði loftslagsmála sem tryggja samdrátt í losun gróðurhúsalofttegunda og annarra efna sem haft geta skaðleg áhrif á andrúmsloft og loftslagsþróun.
- Að minnka losun gróðurhúsalofttegunda á Íslandi um 10% m.v. 1990.
- Sérstakt átak verði gert í að minnka losun frá samgöngum og stefnt að samdrætti í þeim geira um 20% og sett verði á fót verkefni sem miði að því að minnka losun frá fiskiskipafлотanum.
- Að nýta möguleika íslenskra aðstæðna til bindingar kolefnis en jafnframt tryggja að um áhættuálsa og varanlega lausn sé að ræða.
- Að heildarlosun hérlendis verði undir ESB-meðaltall 2012 m.v. höfðatölu.
- Að kannaðir verði kostir og gallar þess að koma á viðskiptum með losunarheimildir innanlands og upptöku losunar- og mengunargjalda.
- Að taka virkan þátt í að semja um næsta skuldbindingartímabili Kyotobókunarinnar svo að tryggja megi markmið loftslagssamnings Sameinuðu þjóðanna og að ekki verði leitað eftir frekari sérkjörum fyrir stóriðjufyrirtæki um losun gróðurhúsalofttegunda.

Mengun

Fjórutíu ár eru liðin frá því að Rachel Carson skrifaði bók sína *Raddir vorsins þagna*. Hún vakti athygli á fugladauða af völdum skordýraelturs í fæðukeðjunni. Síðan hefur mengun verið á dagskrá alþjóðasamfélagsins og viðfangsefni þjóðríkja, sveitarfélaga og fyrirtækja, sérstaklega í löndum ríkjunum. Margt hefur áunnist til úrbóta á ytra og innra umhverfi í þróuðum ríkjum. Þó fer loftmengun þar löðulega yfir hellsuverndarmörk í þéttbýli. Í þróunarríkjum og í löndum þriðja heimsins sem eru að lönvæðast blasir við önnur og dekkri mynd, einkum í fátækrahverfum og hreysum milljónaborga. Örfólksfjölgun í þróunarríkjum, vaxandi misskipting, skortur á heilbrigðisþjónustu og flutningur úr sveitum í þéttbýli magnar upp vandann. Nýir mengunarvaldar hafa komið til sögunnar í ört vaxandi mæli; súrt regn, ofauðgun vegna næringarríkra efna frá landbúnaði, mengun af völdum

geislavirkra efna og jarðefnaeldsneytis og ekki síst elturefni og manngerð efnasambönd sem reynst geta skaðleg vistkerfum og heilsu manna og hellbrigði (sjá kafiann Efni og efnavörur).

LANGTÍMAMARKMIÐ

- Að draga úr hvers kyns skaðlegri mengun innan íslensku efnahagslögsögunnar og beita, ásamt fræðslu og lagafyrirmælum, mengunargrelðslureglunni (polluter pays principle) í því skyni.
- Að fylgjast með aðstreymi geislavirkra efna Inn á íslensk hafsvæði og draga með alþjóðasamstarfi úr hættu á mengun af þeirra völdum.
- Að friðlýsa íslenskt yfirráðasvæði sem kjarnorku- og efnavopnalaust og draga úr hættu á kjarnorku- og elturefnaóhöppum í grennd við Ísland.
- Að koma sem verða má í veg fyrir mengun og mengunarslys af völdum olíuflutninga á íslenskum hafsvæðum.
- Að draga úr mengun af völdum umferðar bifreiða og annarra vélknúinna tækja, draga úr hávaðamengun og úr óæskilegri ljósmengun utanhúss.
- Að auka endurvinnslu svo sem kostur er og leita leiða til að draga úr sorpi og öðrum úrgangi.

MARKMIÐ NÆSTU 5 ÁRA

- Að fara yfir lög um hollustuhætti og mengunarvarnir, lög um náttúruvernd, skipulags- og byggingarlög, lög um mat á umhverfisáhrifum og aðra þá löggjöf og réttarheimildir sem snerta mengun náttúru og umhverfis og styrkja ákvæði þeirra til að draga úr skaðlegri mengun.
- Að styrkja rannsóknir á aðborinni mengun geislavirkra efna á íslenskum hafsvæðum í samvinnu við ríki við norðanvert Atlantshaf og vinna að samkomulagi um að lokað verði fyrir uppsprettu hennar.
- Að lögfesta friðlýsingu íslensks yfirráðasvæðis gegn kjarnorku- og elturefnavopnum og vinna að viðurkenningu slíks svæðis og fyrirbyggjandi aðgerðum í samvinnu við grannþjóðir og á alþjóðavettvangi.
- Að kortleggja og hreinsa upp skaðlega mengun eftir herlið og herstöðvar hérlendis og kanna og fylgja eftir sem verða má rétti Íslands og íslenskra þegna til bóta frá Bandaríkjunum og NATÓ.
- Að marka stefnu um siglingar og kröfur til búnaðar skilpa sem flytja olíu og önnur mengandi og hættuleg efni Innan íslenskrar lögsögu með það að markmiði að draga úr hættu á mengun og mengunarslysum.
- Að hefja tafarlaust rannsóknir og ráðast í tiltækar aðgerðir til að draga úr svifryks- og efnamengun frá bílaumferð.
- Að kanna mengun og mengunarhættu ferskvatns, stöðuvatna og straumvatna og gera ráðstafanir til að draga úr henni í samvinnu við sveitarfélög og aðra hlutaðeigandi.
- Að gera með samvinnu ríkis og sveitarfélaga úttekt á umfangi hávaðamengunar og móta reglur til að draga úr henni.
- Að gera könnun á umfangi skaðlegrar og truflandi ljósmengunar og móta reglur sem dragi úr slíkrri mengun og taki einnig til flóðlýsingar á náttúruyfirlibærum.
- Að leita leiða til að draga úr mengun strandsvæða og auka fræðslu og herða reglur og viðurlög í þeim mæli sem líklegt er að skili árangri.
- Að fara yfir alþjóðasamninga á sviði mengunarmála og innleiða hér og staðfesta viðeigandi sáttmála, bókanir við þá og önnur tengd ákvæði.
- Að fylgjast með áformum um olíuvinnslu á norðlægum slóðum sem haft gæti áhrif á íslensk hafsvæði og beita tiltækum ráðum til að íslenskum hagsmunum sé ekki stefnt í hættu með slíkum fyrirætlanum.

LEIÐIR

Á sviði mengunarvarna reynir á alþjóðlega samvinnu og samþættar aðgerðir almennings, stjórnvalda og fyrirtækja. Samhæfa þarf þátttöku innan Stjórnarráðsins í þessu skyni og virkja Landhelgisgæslu og utanríkisþjónustu til að sem bestum árangri verði náð.

Rannsóknir eru ófullnægjandi hérlendis á mörgum sviðum er varða mengunarmál og er brýnt að hvetja til þeirra og styrkja þær á vegum rannsóknastofnana og opinberra sjóða.

Sveitarfélög og svæðisbundnar eftirlitsstofnanir hafa miklu hlutverki að gegna á sviði mengunarvarna. Efla þarf skilvirka samvinnu þeirra og verkaskiptingu opinberra aðila.

Fara þarf yfir tæknilegar kröfur um skilvirkan mengunarvarnabúnað, sérstaklega að því leyti sem snýr að hugtakinu „besta fáanleg tækni“ og beitingu þess við íslenskar aðstæður.

Treysta þarf þátttöku Íslands í norrænni samvinnu á sviði mengunarmála

og innan Vestnorræna ráðsins og Norðurskautsráðsins (Arctic Council) og verkefna sem því tengjast (AMAP o.fl.). Taka þarf saman fræðslu- og upplýsingaefni fyrir almenning, samtök og stofnanir til að auka skilning á skaðlegri mengun og aðgerðum til að draga úr henni.

Sjálfbær neysla og framleiðsla

Sjálfbær neysla og framleiðsla er undirstaða þess að Jörðin haldist lífvænleg til frambúðar. Til þess þarf að draga úr ósjálfbærri orkunotkun, minnka álag á auðlindir jarðar, hægja á neyslukapphlaupinu, bjóða endingargóðar vörur í stað einnota, lágmarka mengun og úrgang og gera endurvinnslu að reglu hvar sem því verður við komið.

Núverandi framleiðslu- og neyslumynstur Vesturlanda, að Íslandi meðtöldu, stenst ekki til frambúðar. Slíkir búskaparhættir geta því engan veginn tallst góð fyrirmynd fyrir þróunarríki og mannkynið sem heild. Ef núverandi framleiðsluhættir iðnríkja væru yfirfærðir á alla helmsbyggðina nægðu ekki einu sinni þrjár plánetur eins og Jörðin til að standast álagið. Mannkyninu stendur hins vegar aðeins þessi eina Jörð til boða og því er ekki um annað að velja en að laga sig að vistskilyrðum hennar.

Loftslagsbreytingar vegna losunar gróðurhúsalofttegunda eru skýrustu skilaboðin um hvert stefnið er að óbreyttu. Önnur mengun af völdum skaðlegra manngerðra efnasambanda og eiturefna frá iðnaði eykur stöðugt á vandann. Hröð eyðing búsvæða á landi og í sjó, jarðvegs, skóga, votlendis, kóralla og uppeldisstöðva fiskistofna, grefur undan náttúrulegri endurnýjun og veldur útdauða fjölda tegunda.

Neytendur á Vesturlöndum eru nú í auknum mæli að opna augu sín fyrir ábyrgðinni sem hvílir á herðum þeirra þegar innkaup eru ákveðin. Með mællkvörðum sjálfbærni er lagt mikið upp úr sanngjörnum viðskiptum (fair trade) við þróunarlönd. Með því að belna innkaupum í slíkan farveg leggja neytendur stítt af mörkum til að fátækir framleiðendur í fjarlægum heimshlutum berli sanngjarnt endurgjald úr bótum fyrir vinnu sína og að þeir geti viðhaft sjálfbærar framleiðsluaðferðir. Sanngjörn viðskipti auka jöfnuð í veröldinni með því að opna bændum og framleiðendum í þróunarlöndunum aðgang að alþjóðlegum mörkuðum. Jafnframt gera þau fjölskyldur sjálfbjarga í stað þess að þær séu háðar erlendri góðgerðastarfsemi. Brýnt er að belna efnahagslífi og sýn neytenda inn á sjálfbærar brautir með áherslu m.a. á:

- Framboð á vistvænum vörum og þjónustu sem noti sem minnst af orku og hráefnum.

- Framleiðsluferli sem byggir á mællkvörðum sjálfbærni frá upphafi til loka.

- Breytta hugsun og jákvæða hegðun neytenda til að draga úr hvers konar sóun og álagi á umhverfið.

- Sanngjörn viðskipti (fair trade) við þróunarlöndin sem leiða til aukins jöfnuðar, styrkja umhverfisvitund og efla samfélag.

- Almennar reglur og hvata til fyrirtækja sem þróa vistvæna framleiðslu.

Umbreyting efnahagslífsins til sjálfbærni og sanngjarnra viðskipta krefst alþjóðlegrar samvinnu og leiðbeinandi forskrifta af hálfu ríkis, sveitarfélaga og alþjóðlegrar samninga. Íslendingar elga að leggja metnað sinn í að vera í fararbroddi í slíkri þróun. Að forsendum hennar er víða vikið í þessu riti en lengi má við bæta.

DÆMI UM ÚRRÆÐI Í NÁNNI FRAMTÍÐ:

- Að hlutlaus stofnun greini sundur hagvöxt þjóðarbúskaparins eftir því hvort hann hvílir á sjálfbærum eða ósjálfbærum grunni.

- Að miðlað verði á öllum skólastigum fræðslu sem auðveldi fólki að leggja mat á vöruframboð og þjónustu út frá áhrifum á umhverfið í sem viðustum skilningi.

- Að rannsóknastofnanir belni kröftum og athygli að sjálfbærum lausnum og úrbótum.

- Að opinberir sjóðir fái til umræða fjármagn sem ætlað sé til að örva rannsóknir á sviði framtíðarlausna og þróunar í þágu sjálfbærra lífshátta.

- Að aukin verði upplýsingagjöf til neytenda og almennasamtaka um hvernig lesa megj í vöru- og þjónustuframboð út frá mællkvörðum á sjálfbærni.

Fylgiskjal II

Úr áherslum og tillögum Vinstri grænna í sjávarútvegsmálum.

Hafið bláa hafið 2009

Loftslagsbreytingar, mengun og aðrar ógnir, bls. 11-12

Orkusparnaður í sjávarútvegi, bls. 16-17.

<http://www.vg.is/landsfundir/>

2. 4 Loftslagsbreytingar, mengun og aðrar ógnir

Umhverfisbreytingar. Rannsóknir síðustu árin á hafsvæðum við Ísland, m.a. á útbreiðslu sjógerða og innflæði Atlantssjávar og millisjávar af atlantískum uppruna sunnan að, benda til áhrifa loftslagsbreytinga sem hafa að líkindum haft áhrif á framboð næringarefna, gróðurs og átu. Geta slíkar umhverfisbreytingar m.a. skýrt sveiflur í stærð, hegðun og útbreiðslu fiskistofna eins og loðnu og kolmunna, svo og göngu ýsu norður af landinu og makrils inn á íslensk hafsvæði.¹ Hlýnun loftslags og bráðnun heimsskautaðs og jökla getur haft í för með sér miklar og afdrifaríkar breytingar í hafinu við Ísland og því afar brýnt að fá sem gleggsta mynd af ríkjandi ástandi og að síðan sé fylgst náið með framvindu. Staðhæft hefur verið að eins og horfir um loftslagsbreytingar á norðurslóðum megi búast við tilfærslu á umhverfisaðstæðum í hafinu sem svari til um 40 km til norðurs á hverjum áratug þessa öldina. Inn í þetta grípur einnig styrkur Golfstraumsins og þær aðstæður sem hafa áhrif á hann og kynnu að virka í gagnstæða átt á NA-Atlantshafi.

Mengun í sjó við Ísland hefur hingað til ekki þótt vera mikið áhyggjuefni ef frá er talin loftborin mengun af þrávirkum lífrænum efnum sem safnast upp í fæðukeðjunni, ekki síst á norðurslóðum (fuglar og spendýr). Þó gæti víða mengunar frá landstöðvum við þéttbýlisstaði hérlendis en unnið er að því að draga úr henni í samræmi við alþjóðlega framkvæmdaáætlun (GPA) frá árinu 1995 sem löguð hefur verið að íslenskum aðstæðum. Uppsöfnun næringarefna samhliða hlýnun sjávar getur við vissar aðstæður ýtt undir þörungablóma og leitt til súrefnisskorts eins og alþekkt er t.d. í Eystrasalti. Um verndun sjávarumhverfis í Norður-Atlantshafi gildir OSPAR-sáttmálinn (<http://www.ospar.org/>) sem 15 ríki að Íslandi meðtöldu eru aðilar að.

Efnaflutningur jökulvatna í formi aurburðar til sjávar hérlendis hefur verið hluti af náttúrulegum aðstæðum í sjó við Ísland, m.a. á hrygningarstöðvum nytjafiska (t.d. Selvogsbanki). Með miðlunarlónum í þágu virkjana í jökulám (Þjórsá-Tungná, Jökulsá á Dal) hefur verið dregið úr slíkum aurburði sem sest til í manngerðum lónum. Þetta kann að hafa neikvæð áhrif á lífríki sjávar og er þörf á rannsóknum þar að lútandi. – Fyrir liggur að kalsíumflæði sem fylgir aurburði jökulvatna bindur koltvísýring í hafinu í umtalsverðum mæli og dregur þannig úr gróðurhúsaáhrifum. Minni aurburður til hafs hefur gagnstæð áhrif og ýtir því undir hlýnun andrúmslofts. Nú standa yfir rannsóknir hérlendis þetta varðandi.²

Hætta af olíumengun vegna flutninga á sjó, slysa og óhappa er hér sem annars staðar. Þessi hætta fer vaxandi vegna tíðari ferða stórra fragtskipa, oft undir hentifánum, sem m.a. flytja hráefni til stóriðjuvera. Reynt hefur verið að bregðast við henni með því að setja reglur um breyttar siglingaleiðir slíkra skipa fjær ströndum landsins. Með hlýnun og bráðnun hafiss í norðurhöfum er búist við að umferð flutningaskipa aukist til muna í grennd við Ísland og hætta þá meiri á mengunarslysum. MARPOL-sáttmálinn er mikilvægasti alþjóðasamningurinn sem varðar varnir gegn mengun frá skipum og skipaumferð, ekki síst vegna olíu. Hugmyndir um olíuhreinsunarstöð hérlendis og olíuvinnslu norðaustur af landinu auka enn, ef til framkvæmda kæmu, á mengunarhættu á íslenskum hafsvæðum og um hana þarf að fjalla af raunsæi á frumstigi slíkra áforma.

Mengun sjávar af völdum geislavirks úrgangs frá kjarnorkuendurvinnslustöðvum á Bretlandseyjum hefur lengi verið áhyggjuefni hérlendis og losun slíks úrgangs í hafið hefur ítrekað verið mótmælt af íslenskum stjórnvöldum. Nýlega framkomnar tillögur breskra stjórnvalda um mikla uppbyggingu

¹ Skýrsla um starfsemi Hafrannsóknastofnunar árið 2007, s. 9 og 13.

² Sigurður R. Gíslason o.fl. Geology I, 2006.

kjarnorkuvera kalla á árvekni af Íslands hálfu í samvinnu við önnur hlutaðeigandi ríki, ekki síst Noreg. Síðast en ekki síst er brýnt, eins og margoft hefur verið lagt til á Alþingi frá árinu 1987 að telja, að friðlýsa Ísland og íslenska efnahagslögsögu og lofthelgi gegn umferð kjarnorkuknúinna farartækja og tækja sem flytja kjarnorkuvopn.

3.7 Orkusparnaður í sjávarútvegi

Brýnt er vinna markvissara en hingað til að orkusparnaði og minnkun á losun gróðurhúsalofts frá fiskveiðum. Ef frá eru talin bílar og faratæki eyða fiskiskip og sjávarútvegurinn mestri orku af öllum meginflokkum eldsneytiskaupenda. Fiskiskip eyða til dæmis meira en fimm sinnum meira af jarðefnaeldsneyti en almennur iðnaður hérlandis og frá sjávarútvegi kemur um fjórðungur af losun gróðurhúsalofttegunda hérlandis ef marka má nýjustu tölur. Löngu tímabært er að gerð verði sérstök áætlun um að draga úr eldsneytisnotkun losun gróðurhúsalofttegunda í sjávarútvegi með það að markmiði að losunin dragist til lengri tíma litið saman um að minnsta kosti helming miðað við árið 1990.

Meðal atriða sem beina þarf sjónum að við veiðar eru:

- Samsetning fiskiskipaflotans með tilliti til eldsneytisnotkunar og losunar gróðurhúsalofts á aflaeiningu. [Athuga að setja inn töfluna sem sýni olíu per afla eftir tegund veiða]
- Skattlagning á eldsneyti til að hvetja til vistvænna veiða.
- Ný og hagkvæmari veiðarfæri með tilliti til orkunotkunar og annarra þátta.
- Nýting eldsneytistegunda sem skila sem bestum heildarárangri (svartolía, lífdísel).
- Þróun nýrra og vistvænna orkugjafa, m.a. kanna hagkvæmni vetnis með tilliti til tækniþróunar í aflvélum, nýtingu vindorku við vissar aðstæður (seglabúnaður) og svo framvegis.

Tegund veiða	Olía [kg] á fiskafli [kg]
Smábátar (undir 10 tonn)	0,120-0,150
Vélbátar (yfir 10 tonn)	0,200
Ísfisktogarar	0,356
Vinnsluskip	0,432
Loðnu-/síldarskip	0,034
Kolmunni	0,078

Tafla yfir orkunotkun við mismunandi veiðar frá 2006.

Fiskiðnaður. Mörg tækifæri eru til orkusparnaðar í fiskvinnslu í landi. Í fiskimjölsframleiðslu er mikil olía brennd til að framleiða gufu sem svo er notuð til hitunar í vinnsluferlinu. Olíunotkun í fiskimjölsframleiðslu var valdur að 3,3% af heildarlosun gróðurhúsalofttegunda hér á landi árið 2006. Notkun jarðvarma í fiskiðnaði er útbreidd þegar kemur að þurrkun þorskhausa en einnig mætti nýta jarðgufu við fiskimjölsframleiðslu og þannig draga til muna úr bæði eldsneytisnotkun og losun gróðurhúsalofttegunda í fiskvinnslu. Á svæðum þar sem ekki er kostur á jarðvarma verði notað rafmagn í stað olíu. Bera þarf saman áhrif fiskvinnslu í landi og á hafi úti með tilliti til orkunotkunar og losunar gróðurhúsalofts.

Rannsaka þarf og skrá hráefnisflutning sjávarfangs á vegum landsins með það að markmiði að draga úr slíkum flutningi og nota sjóflutning í meira mæli. Eins og staðan er nú er engin útflutningshöfn á norðanverðu landinu frá Reykjavík austur til Eskifjarðar. Landflutningar af þessum sökum eru ekki aðeins orkufrekir og mengandi heldur valda slíkir þungaflytningar einnig sliti á vegakerfinu.